

skydda sig, näring, fiender, allehanda afhängighetsförhållanden till den omgifvande organiska och oorganiska naturen);

d) experimentella försök hemma eller i laboratorium på lefvande material bl. a. för utrönande af vinterarternas förhållande till värme och temperaturväxlingar och undersökningar på lefvande och fixerad material angående de hiemala och nivala arternas strukturella tillpassningar till lifvet på snöig mark, till uthärdande af låg temperatur och till andra speciella livsvillkor;

e) undersökningar om insekters o. a. landarthropoders öfvervintringsförhållanden i allmänhet, ty, såsom West er l u n d i sin ofvannämnda artikel redan antydde, erbjudas här öfverhufvudtaget en mängd biologiska frågor, som borde upptagas af oss nordbor.

Vid landets sydkust skulle anstalterna på Ånäs och Tvärminne vara förträffliga stationer för dylika undersökningar. Den sistnämnda inrättningen eller professor J. A. P a l m é n s Zoologiska station har för öfrigt redan tidigare tjänat detta ändamål, såsom framgår bl. a. af dr. Linnaniemis arbete om apterygotfaunan vid Tvärminne (1905). Äfven Meteorologiska anstalten i Fredriksberg skulle som sådan station erbjuda en Sällskapets stipendiat i vissa afseenden särskilda förmåner. För att de fördelar, hvilka dessa anstalter erbjuda för vetenskaplig forskning, måtte blifva utnyttjade äfven om vintern, har jag i Sällskapets krets velat framhålla önskvärdheten af här berörda undersökningar.

Med anledning af föredraget omnämnde med. kand. R. F o r s i u s, att han under en följd af år insamlat material af leddjur från snö och gärna ställde detta till förfogande åt hugade bearbetare.

Professor J. S a h l b e r g lämnade följande meddelande:

Ponera punctatissima Roger, funnen i Jyväskylä-trakten.

Under en entomologisk exkursion, som jag en solvarm dag, den 5 juli, senaste sommar gjorde tillsammans med

deltagare i de akademiska feriekurserna i Jyväskylä, företogo vi oss att utanför en större såginrättning vid Haapakoski fors undersöka gamla upplag af sågspån, emedan på sådana lokaler ofta blifvit anträffade några intressanta arter *Coleoptera*, som hos oss förgäfvos eftersökas på andra ställen. Vid gräfning på en plats, där sågspånen uteslutande härrörde från björk, fick jag se en liten, smal, brun myra, i hvilken jag till min stora öfverraskning genast igenkände en representant af underfamiljen *Ponerinae*.

Vid mitt i anledning häraf uppgifna glädjerop samlades snart en skara studenter, kvinnliga och manliga, och vi började med ifver leta efter flera exemplar. Efter en stund fanns ett, så ett annat, och till slut hade vi plockat ett större antal af denna lilla myra, men endast arbetare. Därjämte lyckades det oss att uppdaga mycket djupt i den gamla sågspånshögen under brädstumpar eller i springor mellan barken och veden på små björkstycken några denna myra tillhöriga små bon, i hvilka några larver och pupphylsor lågo radade, och med hvilkas skötande ett tiotal arbetare voro sysselsatta. Däremot kunde vi oaktadt träget sökande icke finna ett enda bevingadt exemplar eller öfver hufvud taget någon hane eller hona af myran.

Följande morgon begaf jag mig åter ut till stället. Jag var lika lycklig, men ej lyckligare än dagen förut. Flera nya, små bon funnos, men endast på en yta af högst 20 kvadratmeters areal. På talrika andra ställen uti den vidsträckta sågspånsamlingen gräfdes utan att något spår af myran syntes till. Då jag ej heller nu lyckades finna bevingade exemplar och antog, att årstiden för sådana ännu ej var inne, tog jag med mig i en påse ett par af bona med larver och puppor, några trästycken och rundligt med sågspån äfvensom till dessa bon hörande arbetsmyror och hoppades, att dessa skulle kunna uppföda äfven någon ♂ eller ♀.

Efter hemkomsten till Karislojo flyttade jag allt detta öfver i en blomkruka, i hvars botten jag lade ett tjockt lager väl tillpackad, våt lera. En mängd myror kröpo nu omkring bland sågspånen. Sedan jag behörigen vattnat, täckte jag

burken med glesare tyg, som väl tillknöts vid mynningen, samt lämnade myrorna att i ro sköta sig.

Efter omkring tre veckors tid öppnade jag krukans och fann till min ledsnad, att myror och larver försvunnit. Leran hade torkat ihop, så att en springa uppstått invid krukans kant; och genom denna hade påtagligen myrorna rymt med sina larver. Vid noggrann genomsökning af sågspånen kunde jag finna blott en enda lefvande myra, ingen död, och jag ansåg hela mitt uppfostringsförsök förfeladt.

Men ännu en gång skulle den lilla myran bereda mig en öfverraskning. I samma rum, där blomkrukans myrorna förvarades, stodo några andra krukor med larver af skalbaggar och bland dem en med utvecklingsstadier af *Zilora ferruginea* tillsammans med barkstycken, genomdragna af svampmycelier, och träsmulor af gran, och denna stod nära intill myrkrukans. Här såg jag en dag den ena efter den andra af mina myror krypa på barkstyckena och bland dem ett par, som voro ljusa och mjuka och således nykläckta. Snart upptäckte jag äfven ett litet bo, där några mycket små larver voro placerade och där myrorna hade ställt helt trefligt för sig. Vidare fann jag, hvilket var af större vikt, en myra, som skilde sig från de andra genom betydligare storlek, något mer långsträckt form och mörkare färg. Den hade äfven mycket större ögon samt befanns vara en ergatoid hona, d. v. s. en vinglös hona, liknande arbetarne. Den tillhörde samma art som dessa.

Att vi här hade en art af släktet *Ponera* var klart, men hvilken? Endast tvenne kunde komma i fråga, nämligen *Ponera contracta* Latr. (= *coarctata* Latr.¹⁾) och *P. punctatissima* Roger, hvilka ofta blifvit förväxlade. Vid en sorgfälligt undersökning, äfven med mikroskopets tillhjälp, har jag

¹⁾ Arten beskrefs af Latreille 1802 under namn af *Formica coarctata*, men då han fann, att man för hela den grupp af myror, dit denna art hör, användt namnet *Formicae coarctatae*, ändrade han själf samma år i sitt stora arbete „Histoire naturelle des Fourmis“ namnet till *F. contracta*. Detta namn har senare bibehållits, dock har man någon gång på grund af prioritetlagen velat kalla arten *P. coarctata*.

funnit att arten är Rogers *Ponera punctatissima*. Dess viktigaste karaktär, som äfven af namngifvaren framhållits, är att maxillarpalperna bestå af en enda, mycket liten led, då de hos *P. contracta* bestå af tvenne leder, af hvilka den andra är betydligt längre och försedd med ett ändborst. Dessutom har den mycket finare och tätare punktur samt, såsom Emery i sitt sista stora arbete (Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes VIII, Ponerinae, Deutsch. ent. Zeitschr. 1909, 368, fig. 7, och 373, fig. 11) framhåller, kortare första antennled, hvilken ej på långt när når hufvudets bakkant, en karaktär hvarigenom den skiljer sig såväl från *P. coarctata* som äfven från den ännu närmare stående *P. eduardi* For. från Medelhafsländerna.

Att en art af släktet *Ponera* och särskildt *P. punctatissima* skulle förekomma ute i det fria samt kunna bygga och fortplanta sig så långt mot Norden som i Jvääskylä-trakten, vid 62° 10' n. br., var högeligen oväntadt. Ut i Aurivillius' år 1909 utkomna bearbetning af myrorerna i „Svensk insektfauna“ upptages underfamiljen *Ponerinae* alls icke, och i Emerys och Forels „Catalogue des Formicides d'Europe“ 1879, däri författarne söka att tydliggöra arternas utbredning mot Norden genom angifvande af den isoterm, vid hvilken deras nordligaste fyndort är belägen, säges att denna art ute i det fria förekommer ända till isotermen för 17° vid Aachen, och att den därjämte blifvit funnen under blomkrukor i varma växthus i några nordligare belägna större städer, t. ex. London, Berlin och Köpenhamn. I sitt sista arbete säger Emery, att den förekommer i mellersta Europa på enstaka ställen i England, Tyskland, Frankrike och Schweiz, delvis i orangerier. Redan år 1872 har jag funnit flera exemplar i det varmaste växthuset i härvarande Botaniska trädgård samt offentliggjort en uppsats därom i Notis. F. et Fl. Fenn. XIV (1875), p. 311. Då här ingå beskrifningar på arbetare och hona, synes det mig onödigt att nu ånyo beskrifva arten. Jag ber därför att få hänvisa till denna uppsats samt vill här endast nämna, att de vid Jvääskylä funna

exemplaren voro något större och mörkare samt i liten mån mindre glänsande, än exemplaren från orangerierna i Helsingfors. De sistnämnda hade ock professor August Forel, en af nutidens främsta kännare af myror, redan då betraktat såsom en särskild varietet af den ute i fria naturen i södra Europa förekommande *P. punctatissima*.¹⁾ Äfven den funna ergatoida honan öfverensstämmer med Rogers beskrifning med undantag af att hon saknar vingar.

Nu uppstår frågan: huru har denna myra kunnat komma till en så nordlig ort som Jyväskylä-trakten med dess i förhållande till artens hemtrakter kalla klimat, och huru har den kunnat där fortplanta sig? Professor Forel, åt hvilken jag sändt exemplar och meddelat om fyndet, uttalade sin förvåning öfver dess förekomst i mellersta Finland samt förmodade, att den dock på något sätt kommit till platsen från något varmt växthus. Då sådant emellertid ej finnes i närheten, skulle jag hellre tro, att den transporterats till platsen från någon ort i Södern, där den förekommer talrikare, med emballaget till några maskiner eller verktyg, som hämtats till Haapakoski såginrättning. Såsom först nämnts, hade jag själf sett, huru lätt denna myra funnit sig till rätta i en blomkruka, och på samma sätt hade den kunnat bosätta sig i en trälåda. Då den sedan kommit bland sågspån, hade den väl funnit god trefnad till följd af den värme, som uppstår vid spånens förmultning och jäsning. För vinterns stränga, starka köld hade såväl arbetare som honor kunnat skydda sig genom att krypa djupt ned bland träsmulorna, som ju äro mycket dåliga värmeledare. Såsom äfven annorstädes blifvit iakttaget, trifvas de nästan blinda *Ponera*-arterna djupt under jorden. Det enda här funna

¹⁾ Då Roger först beskrefvit arten från orangerier i Berlin (Berl. entom. Zeitschr. III, 1859, p. 254, n. 24, Tab. 7, Fig. 7), måste man, om man vill absolut hålla på prioritetlagen, kalla denna varmhusform för *Ponera punctatissima*, hvarför jag ber att få föreslå för den ute i naturen förekommande, större och mörkare rasen, till hvilken de vid Haapakoski funna arbetare-myrorna höra, namnet *P. punctatissima* Roger var. *genuina*.

honexemplaret var vinglöst, och måhända är det regel, att såväl ♀ som ♂ här uppe i Norden uppträder utan vingar.

Att gamla sågspånssamlingar höja jordtemperaturen och därigenom göra det möjligt för sydliga arter att trivas längre norrut än på andra lokaler, visa ock coleopter-arter, som i Finland blifvit funna endast bland sågspån. Såsom exempel vill jag nämna den lilla, intressanta, gula *Tachys bisulcatus* Nicol., hvilken jag funnit på dylika lokaler i Lojo och Nummis i Nyland samt äfven vid Haapakoski såg. Denna art är ännu icke känd från Skandinaviska halfön, men har, ehuru sällan, anträffats i mellersta Europa. Något allmännare är den i Medelhafstrakterna, där den förekommer under vegetabiliskt detritus vid flodstränder, t. ex. i Libanons bergstrakt, där jag tagit flera exemplar. I gammal sågspån vid Kärkölä såg i Karislojo har jag och min son Unio äfven funnit talrika ägg och nykläckta ungar af vanliga snoken, som här kunnat utkläckas likasom i en jäsande gödselhög.

Från student Helmi Bastman inlämnades till publikation:

Bidrag till kännedomen om Nylands copeognather.

År 1894 publicerade professor O. M. Reuter en förteckning öfver Finlands då kända copeognather.¹⁾ Sedan dess hafva flere för vetenskapen och i synnerhet för vårt lands fauna nya arter anträffats och beskrifvits, dels af dr. Enderlein i Tyskland, dels af prof. O. M. Reuter hos oss. De efter år 1894 i Nyland funna, för vår fauna nya arternas antal är 5, hvaraf åtminstone 3 tillhöra förut i landet icke funna slakten. Dessa arter, hvarom närmare i nedanstående förteckning, äro *Coecilius gynapterus* Tetens²⁾,

¹⁾ Finlands psocider. Acta Soc. Fauna et Flora Fenn., IX, n:o 4. 1894.

²⁾ Reuter, O. M., Neue Beiträge zur Kenntnis der Copeognathen Finnlands. Acta Soc. F. Fl. Fenn., XXVI, n:o 9. 1904.